

יורם יום טוב

המחלקה לזואולוגיה, אוניברסיטת תל-אביב

ביקורת על הספר: "דמותה של ארץ" מאת יואב שגיא

גיליון סתיו 2020 / כרך 11 (3)

בקצה

בספר מעולה זה ^[1] סיכם יואב שגיא כיצד התפתחה שמירת הטבע בישראל בעשרות השנים האחרונות, וזאת מנקודת מבט אישית של מי שהיה מעורב עמוקות בבנייתה של שמירת הטבע בישראל במשך כמעט 60 שנה. בראשית דרכו היה יואב פקח של החברה להגנת הטבע ורשות שמורות הטבע, וייסד את בית ספר השדה בהר מירון. מאז היה שותף למאבקים שונים למען שמירת הטבע, ולעיתים קרובות גם הוביל אותם.

במהלך המאבקים שהוביל התחדדה בו ההבנה שאין די בשטחים המוגנים הקטנים והמנותקים זה מזה שזכו להגנה כשמורות טבע וגנים לאומיים, וכי כדי להבטיח את המשך הקיום של החי והצומח הטבעיים יש להגן על הטבע והנוף בכלל השטחים הפתוחים. משלב זה פעל יואב במישורים שונים להשגת מטרה זו: הוא חתר להעמקת השילוב של אנשי שמירת הטבע, והוא בראשם, במערכות התכנון הארציות והמחוזיות ולהגדלת השפעתם עליהן כדי להבטיח הגנה על שטחים פתוחים. יואב ייצג במשך שנים רבות את ארגוני הסביבה כחבר במועצה הארצית לתכנון ולבנייה ובמועצת מקרקעי ישראל, וקידם במוסדות אלה את מהלכי השמירה על השטחים הפתוחים. פעילות זו הרימה תרומה רבת משמעות לשינוי המהפכני שהתחולל במדיניות התכנון – ממדיניות שמקדשת את הפיתוח המפוזר לכזו שמדגישה את ריכוז הפיתוח ואת השמירה על שטחים פתוחים.

באותו זמן הוא הקים את מכון דש"א (דמותה של ארץ) במטרה לקדם מענה לצורכי הפיתוח בשילוב הצורך להבטיח את השמירה על השטחים הפתוחים והטבע. לצורך זה הגדירו מכון דש"א והחברה להגנת הטבע יחד עם שאר ארגוני שמירת הטבע והסביבה חזון חדש להנהגת תרבות פיתוח מאוזנת ומקיימת, גיבשו המלצות למדיניות וכלים למימוש, ופעלו להטמעתם בהתנהלות רשויות המדינה. אחד מהישגיו של המכון הוא שעל פי המלצותיו הוטמעה לראשונה בחקיקה החובה לשמירה על שטחים פתוחים והמגוון הביולוגי במטרות ובתפקידים של רשות מקרקעי ישראל, והוקמה הקרן לשמירה על שטחים פתוחים. הקרן מקצה מדי שנה אחוז אחד מהכנסות רשות המקרקעין מפיתוח הקרקע (כ-100 מיליון ש"ח לשנה) לשמירה, לשיקום ולטיפוח של שטחים פתוחים.



"הספר הוא תרומה חשובה מאד לתיעוד ההתפתחות של שמירת הטבע בארץ" | צילום:
אלון לוטן

יואב חתר לשיתוף פעולה עם רשויות המדינה, ובהן המועצות האזוריות, שעד אז התייחסו בחשד ואף

בעיונות לשמירת הטבע ולפעילות של ארגוני שמירת הטבע ובהם גם מכון דש"א בראשותו. הוא יצר איתם הידברות שקידמה את תמיכתם בהגנה על השטחים הפתוחים.

הספר מתאר גם את הכשלים ביישום ובמימוש של עקרונות המדיניות החדשה נוכח לחצים של גורמי פיתוח ממשלתיים וגורמים בשוק הנדל"ן הפרטי הפוגעים בזכויות הציבור וברוחות. הוא מתאר את אתגרי העתיד ומציע דרכים לשמירה על טבע הארץ לנוכח המשך הגידול הרב והמהיר של האוכלוסייה במדינת ישראל. כבר כיום ישראל מובילה בין הארצות המפותחות בצפיפות האוכלוסייה ובקצב ריבוייה, וריבוי זה מסכן את החי והצומח בה. אחת המסקנות העולות מקריאת הספר היא שהגיע הזמן לפעול לשינוי מדיניות ההגירה ארצה ולהפסקת עידוד הילודה, כדי שהטבע בארץ ימשיך להתקיים, ויאפשר לאוכלוסייה האנושית ליהנות ממנו.

פועלו של יואב זכה לפרסים ולהוקרה. שמו מצוין בפרס ישראל שהחברה להגנת הטבע זכתה בו ביחד עם שמות מייסדיה אמוץ זהבי ועזריה אלון. כהוקרה על פועלו רב-השנים זכה באות יקיר התכנון בישראל ובאות מפעל חיים מטעם השר להגנת הסביבה ונשיא המדינה. ספרו של יואב שגיא כתוב בצורה סדורה וקולחת, ובסופו רשימת מקורות מגוונת המגבה את תכניו בספרות ובמסמכים רבים. הספר הוא תרומה חשובה מאד לתיעוד ההתפתחות של שמירת הטבע בארץ. מתגובות שכבר התפרסמו באתר הספר, נראה כי הוא יאומץ באוניברסיטאות כספר חובה בקורסים בנושא שמירת הטבע. יש לקוות שאנשים נוספים שפעלו למען שמירת הטבע יתעדו אף הם

מקורות

1. שגיא י. דמותה של ארץ – המסע מ"כיבוש הקרקע" לשמירה על השטחים הפתוחים, מאבקים ומהלכים לשמירה על טבע הארץ. חולון: אור-ניב בע"מ.